

जाहिरातीचे दर.

सालील पत्र्यावर चौकशी
करावी.व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास' पुणे २.

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(टपाल हंगरील माफ)

किरकोळ अंकास

एक आणा.

अर्थ

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्याः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख ३ जून १९४२

अंक २२

— दी बृहन्महाराष्ट्र शुगर सिंडिकेट लि., पुणे —

“ आधीं केलें मग सांगितलें ”

चालू हंगामाचा खर्च, घसारा (Depreciation) व ठेवींवीरिल व्याजें मगवून अंदाजी

दोन लक्ष पन्नास हजार रुपये नफा

साखरेचा उतारा शेकडा दहा टक्क्यांपेक्षां जास्त

वरील नफ्यांतून

गेल्या हंगामाचा तोटा भरून काढून

चालू वर्षी

— शेअरवर डिव्हिडंड देतां येईल. —

कॉमनवेलथ बिल्डिंग,
लक्ष्मी रोड
पुणे २.

चंद्रशेखर गोविंद आगाशे

बी. ए., एल्.एल्. बी.,
मॅनेजिंग एजेंट्स,
सी. जी. आगाशे अँड को.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

SIR PARASHURAMBHAU COLLEGE, POONA 2

The College opens on June 20, 1942. Students should secure their admission early by enrolling their names in the college office. The College Prospectus giving all necessary information and containing the required application forms (for the hostels—both for men and women) will be sent gratis on request.

The college office will remain open for admission of students from Thursday, 4th June 1942 between 12 noon and 4 p. m.

R. D. KARMARKAR,
Principal.

विविध माहिती

अफगाण स्वातंत्र्याचा वाढदिवस

अफगाणिस्तानाच्या स्वातंत्र्याचा २४४ वा वार्षिक दिन मुंबईतील अफगाण वकिलातीत गेल्या आठवड्यांत साजरा करण्यांत आला. त्या प्रसंगी इतर देशांचे वकील, सरकारी अधिकारी, कांही प्रमुख नागरिक इत्यादि उपस्थित होते.

वॉर रिस्कसंबंधी क्लेम

हिंदी कारखान्यांच्या युद्धविषयक धोक्याच्या विम्याचे योजनेस अनुसरून सरकारकडे आतांपर्यंत दोन क्लेम्स आले आहेत. त्यापैकी एक कोकोनाडा येथील व दुसरा आसाममधील आहे. मालाच्या विम्याबाबत अद्याप एकहि क्लेम आलेला नाही.

धरमसी मोरारजी केमिकल कं. लि.

वरील कंपनीस १९४१ मध्ये २,३८,२८० रुपये नफा झाला. कंपनीचा कारखाना, इमारत व माल ह्यांचा ८३ लाखांचा विमा उतरलेला आहे.

हिंदुस्थानांत ग्रहणी परीक्षा

ग्रहदेशांतील हायस्कूल फायनलच्या व रंगून विश्वविद्यालयाच्या परीक्षा हिंदुस्थानांत एका सोइस्कर केंद्रांत जुलै १९४२ चे अखेरीस घेण्यांत येणार आहेत.

ट्रेझरी बिलावर १ रु. १ आ. व्याजाचा दर

गेल्या आठवड्यांत हिंदी रिझर्व्ह बँकेने हिंदुस्थान सरकारची २ कोटि रुपयांची ट्रेझरी बिले विकली, त्यांवर व्याजाचा सरासरी दर व. सा. द. शे. १ रु. ३ आ. पडला.

महाराणी मेरी

महाराणी मेरी ह्यांचा ७५ वा वाढदिवस गेल्या आठवड्यांत साजरा झाला.

बिलांची रकम लवकर मिळण्याची व्यवस्था

हिंदुस्थान सरकारच्या सफलाय सात्यास माल पुरविणारांना त्यांचे पैसे लवकर मिळत नाहीत, अशी तक्रार आल्यावरून ह्या संबंधातील तक्रारी दूर करण्याचे कामी श्री. राव ह्या एका सेवानिवृत्त अकौंटंट जनरलची सफलाय सात्याचे कचेरीत नेमणूक झाली आहे.

जो लुईवर इनकम टॅक्सची आकारणी

सुप्रसिद्ध मुष्टियुद्ध प्रवीण जो लुई ह्यास १९४१ सालाबद्दल १,१७,००० डॉलर्स इनकम टॅक्स बसला.

विमानांचे प्रचंड उत्पादन

चालू वर्षी अमेरिकेंत ६० हजार विमानांचे उत्पादन होईल.

जॉन बॅरीमूर

सुप्रसिद्ध सिनेमा नट जॉन बॅरीमूर हा गेल्या आठवड्यांत मरण पावला.

युद्धफंड

व्हाइसरॉयांच्या युद्धफंडाचा आकडा पावणे सात कोटि रुपयांवर गेला आहे.

मोटारचे जळण म्हणून रॉकेलचा उपयोग

मोटार चालविण्यासाठी रॉकेलचा पेट्रोलचे ऐवजी उपयोग करण्यांत येऊ नये, अशी सरकारने मार्च, १९४२ मध्ये सूचना दिली असताहि तसा उपयोग कांही लोक करित असल्याचे आढळून आले आहे म्हणून, सरकारने अशा वापरास बंदी करणारा हुकूम आता काढला आहे.

बेक्सची देवघेव

मुंबईच्या बँकर्स क्लिअरिंग हाउसमध्ये गेल्या आठवड्यांत १९३ कोटि रुपयांच्या १,०६,८६४ बेक्सची देवघेव झाली.

झोर थोस्ट नो डिस्पो

१२ जून रोजी झोर थोस्ट नो डिस्पो निमित्त दरसालप्रमाणे बँकांस सुट्टी असावयाची, ती यंदा कमी करण्यांत आली आहे.

विषारी वायूपासून बचाव

युद्धांत वापरण्यांत येणारे विषारी वायू, त्यांचे गुणधर्म व त्यांवरील उपाय ह्यांची थोडक्यांत माहिती देणारे एक चौपटें ब्रिटिश सरकारने जनतेच्या माहितीसाठी प्रसिद्ध केले आहे.

हिंदी कपाशीच्या पिकाचा अंदाज

	१९४१-४२	गेल्या वर्षी
एकूण लागवड (एकर)	५,७,००,०००	५७,७०,०००
एकूण उत्पादन (गाठी)	१०,९३,०००	१०,८७,०००

हिंदी तिलाच्या पिकाचा अंदाज

	१९४१-४२	गेल्या वर्षी
एकूण लागवड (एकर)	६,८३,०००	७,८६,०००
एकूण उत्पादन (टन)	८६,०००	१,०३,०००

हिंदी गव्हाच्या पिकाचा अंदाज

	१९४१-४२	गेल्या वर्षी
एकूण लागवड (एकर)	३,३५,४३,०००	३,४१,१०,०००
एकूण उत्पादन (टन)	९९,४८,०००	१,०२,६५,०००

पॅरॅशूटकारिता रेशीम

पॅरॅशूटला लागणाऱ्या रेशीमाचे सुतास असणारी वाढणी मागणी पुरी करण्याकरिता, त्याचे उत्पादन वाढविण्याची योजना सरकारने आसली आहे. त्यास येणारा १८३ लक्ष रुपयांचा भांडवली खर्च सरकार सोसणार आहे. ही योजना अंमलांत आली म्हणजे फिलेचर्समध्ये ज्यास्त रेशीम तयार होऊ लागून पॅरॅशूटला योग्य असे १० लक्ष पौंड रेशीम अधिक उपलब्ध होईल असा अंदाज आहे.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... १७२	हिंदुस्थानांत यांत्रिक सुधारणा-नाणेबाजारातील हालहवाल ...
२ मुंबई प्रांतातील रस्ते १७३	६ प्रोड्यूसर मॅस व्हॅलेंट ... १७६
३ फ्लॅटरेट विरुद्ध मेसेज रेट १७४	७ पॉवर आल्कोहोलचे उत्पादन ... १७७
४ वित्तिक महासागरांतले रणक्षेत्र ... १७४	८ दिवेंचर्चचे तारण ... १७७
५ स्फुट विचार ... १७५	
महादेशांतील मोहीम समाप्त-	

अर्थ

बुधवार, ता. ३ जून, १९४२

मुंबई प्रांतातील रस्ते

हिंदी रस्ते आणि वहातुकीची साधनें ह्यांच्या विषयीच्या प्रश्नांस स्वतःस वाहून घेतलेली "इंडियन रोड्स अँड ट्रॅन्सपोर्ट डेव्हलपमेंट असोसिएशन" ह्या नांवाची अखिल भारतीय संस्था आहे. तिच्या मुंबई येथील शाखेच्या वार्षिक सभेचे प्रसंगी डॉ. आंतिया ह्यांनी आपल्या अध्यक्षीय भाषणांत मुंबई प्रांतातील रस्त्यांच्या परिस्थितीसंबंधाने विचार प्रदर्शित केले आणि ती सुधारण्यासाठी कित्येक सूचना केल्या त्यांच्याकडे लक्ष वेधणे आवश्यक आहे. प्रांतिक रस्त्यांच्या सुधारणेसंबंधाने मुंबई सरकारने अलीकडे अधिक दक्षतेचे धोरण अंगिकारले असले तरी एकंदरीने पहाता प्रांतातील रस्त्यांची स्थिति अभिमानास्पद नाही हा त्यांच्या भाषणांतला पहिला व महत्वाचा मुद्दा होता. वहातुकीच्या कामाचा बोजा सहन करण्याची शक्ति त्यांचेमध्ये असेल तरच रस्ते कार्यक्षम आहेत असे म्हणता येईल आणि ही कसोटी मुंबई प्रांतातील रस्त्यांस लावली असता ते तिला उतरत नाहीत असे आपले मत डॉ. आंतिया ह्यांनी दिले. ह्या असमाधानकारक स्थितीचे मुख्य कारण मुंबई सरकारने गेली कित्येक वर्षे रस्त्यांच्या परामर्शाकरिता केलेली पैशाची अपुरी तरतूद हे आहे असे त्यांनी निदान केले. पब्लिक वर्क्स सात्याच्या कक्षेतील रस्त्यांच्या जोपासनेप्रीत्यर्थ १९२७-२८ साली ३५ लक्ष रुपयांची तरतूद सरकारने केली होती. रस्त्यांवरची वहातुक वाढत चालली असताहि १९३२-३३ मध्ये हा आकडा वाढण्याचे ऐवजी २५ लक्षांवर उतरला. १९४१ मध्ये काय ते चढवा वर्षापूर्वीच्या आकड्याकडे सरकार परतले. ह्या अनास्थेचा परिणाम असा झाला आहे की, प्रांतिक रस्त्यांची कित्येक ठिकाणी कायमची सरावी होऊन ते पुन्हा तयार करण्याचा प्रसंग आला आहे. थोडे अपवाद सोडून बाकीच्या रस्त्यांवरून विशिष्ट वजनापेक्षा अधिक जड अशी वाहने जाऊ नयेत असा नियम सरकारास करावा लागला आहे तो रस्त्यांच्या दुबळेपणाने होय आणि ह्या कारणाने वहातुक मर्यादित होणे आणि त्या मानाने

आर्थिक कार्यक्षमता कमी होणे स्वाभाविक आहे असा डॉ. आंतिया ह्यांचा युक्तिवाद आहे.

सध्याच्या युद्ध-परिस्थितीत रेल्वेज आणि मोटार बसेस ह्यांच्या वहातुकीच्या प्रश्नास विशेष महत्व प्राप्त झाले असून पेट्रोलच्या पुरवठ्यावरील नियंत्रणाचे योगाने त्यांचे अगत्य तर अधिक वाढले आहे. रबरी घावा व त्यांतील रबरी नळ्या ह्यांचे व पेट्रोलचे नियंत्रण अधिक कडक करणेहि आवश्यक होईल; ह्याचा अर्थ असा आहे की, उपलब्ध असलेल्या वहातुकीच्या साधनांकडून अधिकांत अधिक काम घेण्यांत आले प्राहिजे आणि रस्ते चांगल्या स्थितीत ठेवणे हा ह्या कार्या महत्वाचा सहायक उपाय आहे असे डॉ. आंतिया ह्यांनी सुचवले आहे. चांगल्या रस्त्यांमुळे गाड्यांची शीज कमी होऊन त्यांच्याकडून अधिक काम वेता येते, असे त्यांचे म्हणणे आहे. रस्ते तयार करण्यास लागणारे पोल्यासारखे सामान मिळणे सध्या कठीण झाले आहे सर; तथापि, ही अडचण इंजिनिअरिंग दूर करणे अशक्य होईल असे त्यांस वाटत नाही. १९४२-४३ सालासाठी रस्त्यांप्रीत्यर्थ ४१ लक्ष रुपये खर्चले जाण्याची व्यवस्था मुंबई सरकारने केली आहे ती समाधानकारक आहे तरी ५६ लक्षांची मर्यादा गाठली गेल्यावाचून रस्त्यांविषयीची तरतूद पुरेशी आहे असे म्हणता येणार नाही असे मत त्यांनी व्यक्त केले आहे. मुंबई-पुणे आणि मुंबई-नाशिक ह्या महत्वाच्या रस्त्यांची सुधारणा प्रगति करित आहे ह्याबद्दल त्यांनी प्रांतिक सरकाराचे अभिनंदन केले. तथापि, मुंबई सरकारने चांगल्या रस्त्यांचे महत्त्व योग्य तऱ्हेने अजून ओळखले नाही हे त्यांच्या भाषणाचे पालूपद होते. पब्लिक वर्क्स सात्यांत मद्रास प्रांतांत अधिक बरिष्ठ अधिकारी आहेत आणि मुंबई प्रांतांत थोड्या अधिकाऱ्यांकडून पुष्कळ काम करून घेण्यांत येत आहे हाहि मुद्दा त्यांनी आपल्या मताच्या पुष्ट्यर्थ पुढे मांडला.

युद्धपरिस्थितीत मोठमोठ्या दीर्घकालीन मार्ग-योजना हाती घेणे अशक्य व अनिष्ट असले तरी युद्ध-प्रयत्नांस अप्रत्यक्ष रीतीने परिपोषक होतील अशा योजना सरकारास हाती वेता येतील आणि विशेषतः सेडेगांवा रस्ते तयार करता येतील असे डॉ. आंतिया ह्यांनी सांगितले. सर पुरुषोत्तमदास अध्यक्ष असलेल्या आर्थिक व औद्योगिक चौकशी समितीने सेडेगांवी रस्त्यांच्या अपुरेपणाविषयी केलेल्या विधानांचा ह्या बाबतीत त्यांनी आधार घेतला. समितीच्या म्हणण्याप्रमाणे कित्येक जिल्हांत ४० ते ७५ टके इतक्या क्षेत्रफळांत मुळीच रस्ते नाहीत आणि पावसाळ्यांत त्यांमधील ७० ते ८० टके इतक्या सेड्यांचे बाहेरच्या जगाशी दळणवळण बंद पडते. ही परिस्थिति असमाधानकारक असून ती सुधारण्याचा यत्न सरकारने करावा असे समितीने सुचवले होते. पेट्रोलची दुर्मिळता लक्षांत घेऊन लोकांनी युद्धप्रयत्नास सहाय्य म्हणून ह्या विषयीच्या नियंत्रणास पाठिंबा द्यावा असे डॉ. आंतिया ह्यांनी सांगितले आणि पेट्रोलच्या ऐवजी प्रोड्यूसर मॅस वापरला जावा ह्या उद्देशाने सरकार त्याच्या उपयोगास उतेजन देत आहे त्याबद्दल त्यांचे त्यांनी अभिनंदन केले.

‘फ्लॅट रेट’ विरुद्ध ‘मेसेज’ रेट

टेलिफोनच्या इराची आकारणी

मुंबई शहरांतील टेलिफोनवाल्यांकडून ‘मेसेज रेट’ पद्धतीनें पैसे घेण्याचा आपला विचार मुंबई सरकारनें जाहीर केला आहे. सध्या ‘फ्लॅट रेट’ पद्धतीनें आकारणी केली जाते; म्हणजे टेलिफोनवाल्यानें कितीहि वेळां टेलिफोनचा उपयोग केला तरी त्यास ठराविक वार्षिक अथवा मासिक बरापेक्षा अधिक पैसे द्यावे लागत नाहीत. “मेसेज” रेट पद्धतीत किमान मासिक अथवा वार्षिक दर निश्चित असतोच, परंतु प्रत्येक कॉलसाठी आणखी स्वतंत्रपणे पैसे द्यावे लागतात. मुंबईमधील टेलिफोनवाल्यांना ‘मेसेज’ रेट प्रमाणे आपल्या टेलिफोनचे पैसे घेण्याचा विकल्प ठेवण्यांत आलेला आहे व त्यास दररोज पहिल्या चार कॉलसाठी पैसे पडत नाहीत. १९२५ साली मुंबईच्या टेलिफोन कंपनीनें ‘फ्लॅट’ रेटची पद्धति बदलून ‘मेसेज’ रेट अंमलांत आणण्याचा विचार केला, त्यांतील हेतु कंपनीचें उत्पन्न वाढविणे हा होता. १९३९ साली ‘मेसेज’ रेटचा विकल्प ठेवण्यांत आला. १९४१ साली हिंदुस्थान सरकारनें प्रयोगादाखल पांच शहरांत पुरेसे मीटर्स मिळतांच ‘मेसेज’ रेट पद्धति सुरू करण्याचें आपलें धोरण जाहीर केलें.

‘मेसेज’ रेटचे फायदे सांगतांना ‘इंडियन इन्फर्मेशन’नें १९४१ साली खालील गोष्टींचा उल्लेख केला होता:—टेलिफोन बसविणे व ते चालू राखणे ह्यांस खर्च येतो त्यापैकी कांहीं भांडवली स्वरूपाचा असतो व कांहीं चालू स्वरूपाचा असतो. टेलिफोन किती वेळां करण्यांत येतो ह्यावर भांडवली खर्च अवलंबून नसतो; परंतु चालू खर्च हा टेलिफोनसच्या वापराचे प्रमाणांत बदलत असतो. टेलिफोनची पद्धत नव्यानें च सुरू करतेवेळीं पेशाची आकारणी ‘फ्लॅट’ रेटनें करणे सोईचें पडतें, कारण त्यावेळीं लोकांना टेलिफोनची सवय झालेली नसते. लोकांना टेलिफोनची चटक लागली, म्हणजे पुरेसे कारण नसतांही लोक टेलिफोन करूं लागतात व चालू खर्च त्यामुळे वाढतो. टेलिफोनचा वापर थोड्या प्रमाणांत करणारांवर सर्वांचा बोजा निष्कारण ज्यास्त पडतो. ग्रेट ब्रिटनमध्ये १९२० सालापर्यंत ‘फ्लॅट’ रेट पद्धति चालू होती; आतां तेथें ‘मेसेज’ रेट पद्धति चालू आहे. त्यावेळीं त्यास सर्वत्र विरोध दिसून आला. मुंबई सरकारच्या नवीन उपक्रमाविरुद्ध मुंबईच्या इंडियन भर्चटस चेंबरने जोराची तक्रार केली असून, आकारणीची पद्धत बदलण्याची आवश्यकता नाही असें आपलें मत तिनें नमूद केलें आहे.

टेलिफोनचा प्रसार कसा होईल

‘मेसेज’ रेट आतां सुरू करण्यांत उत्पन्न वाढविणे हा हेतु नसून टेलिफोनचा प्रसार वाढावा हाच त्याचा हेतु आहे असें सरकारचें म्हणणें आहे. ह्यास उत्तर म्हणून चेंबरनें कलकत्ता व मद्रास येथील तुलनात्मक आकडे दिले आहेत.

वर्ष	कलकत्त्यांतील टेलिफोन (‘मेसेज रेट’)	मुंबईमधील टेलिफोन (‘फ्लॅट रेट’)
१९२५	६,८००	६,७००
१९३९-४०	१६,६००	२३,१२१

मद्रासमध्येहि ‘मेसेज’ रेट साली १९३० मध्ये १,८०० टेलिफोन होते ते १९४१ साली फक्त ३,५९० झाले. वरील आकड्यांवरून फ्लॅट रेटच्या पद्धतीनें टेलिफोनच्या प्रसारांत निदान अढथळा तरी आणलेला नाही, हें चेंबरनें दाखवून दिलें आहे.

पॅसिफिक महासागरांतलें रणक्षेत्र

बेटांचें जाळें

पूर्व एशियांत सध्या युद्ध चाललें आहे त्या सागरक्षेत्राची कल्पना सामान्य माणसास सहज येण्यासारखी नाही. एका इंग्रजी मासिकांत त्या संबंधांत मनोरंजक माहिती आली आहे ती संक्षेपतः येथें देण्यांत येत आहे. पॅसिफिक महासागराच्या पाण्यानें पृथ्वीचा निम्मा पृष्ठभाग व्यापला आहे, एवढा त्याचा विस्तार आहे. सुमारे पावणेसात कोटि चौरस मैल इतकें त्याचें क्षेत्र असून त्यांत हजारों लहान-मोठी बेटे पसरली आहेत. डच ईस्ट इंडीज बेटांचा त्यांमध्ये प्रामुख्याने समावेश होतो. ह्या बेटांच्या व्यापाची कल्पना वरील मासिकांत मोठ्या मनोरंजक रीतीनें देण्यांत आली आहे. त्यांतला लेखक म्हणतो की, आयर्लंडच्या पश्चिम किनाऱ्यावर सुमात्रा बेट आहे आणि ईस्ट इंडीजपैकी सर्वांत पूर्वेकडचें बेट इराणमध्ये आहे अशी कल्पना करा म्हणजे ह्या हॉलंडच्या एशियाटिक साम्राज्याचा आकार केवढा मोठा आहे ह्याचा बोध होईल. पॅसिफिक महासागरांतलें बेटें निरनिराळ्या राष्ट्रांच्या वसाहती आहेत. फिलिपाइन्स ह्या अमेरिकन वसाहतींत सात हजार लहान लहान बेटे आहेत. जपानी फौजांस व विमानांस ह्या रणक्षेत्रांत उतरणे कां सोपें गेलें ह्याची मीमांसा ह्या नैसर्गिक घटनेवरून सहज होईल. त्याच्या पूर्वेस जपानच्या मातकीचा कॅरोलाइन गट आहे आणि त्यांत ६५९ निरनिराळीं बेटे आहेत. हे प्रदेश बेटांची पसरलेलीं जाळीच होत. मलाया द्वीपकल्प आइल ऑफ वाइट एवढें क्षेत्रफळांत आहे. तें आणि सुमात्रा बेट ह्यांचेमध्ये एका टोकास केवळ पन्नास मैल रुंदीची मलाकाची सामुद्रधुनी आहे. मलायांत १३२ जातींचे साप आहेत आणि जळवा व भयंकर मुंग्या ह्यांचा तेथें सुळसुळाट आहे. सुमात्रा, बोर्नो ह्यांच्या पूर्वेकडे जाव्हा बेटांची वगैरे एक रांगच आहे. त्यांतच पोर्तुगालचे टायमोर बेट आहे. सर्वांच्या पूर्वेस न्यूगिनी बेट आहे. ह्या निरनिराळ्या बेटांच्या आकाराचा अंदाज तुलनात्मक रीतीनें असा आहे. इंग्लंडचें क्षेत्रफळ ५० हजार चौरस मैल आहे; न्यूगिनीचें तीन लक्षांचें वर आहे; बोर्नोचें २ लक्ष ३८ हजार मैल आहे; सुमात्रा दीड लक्ष चौरस मैलांवर, सेलिबिस ४८ हजार मैल आणि जाव्हा ४६ हजार मैल आहे. ह्या सर्व बेटांचें एकूण क्षेत्रफळ इंग्लंडच्या सोळापटीइतकें आहे. इंग्लंडच्या फिजी बेटांचें क्षेत्रफळ ७ हजार चौरस मैल आहे. त्याशिवाय सॉलोमन, न्यू हेब्रिडिज, टॉगा, फिनिक्स, गिल्बर्ट वगैरे किती तरी बेटे आहेत. पश्चिम पॅसिफिकमध्ये युद्ध कोणत्या भौगोलिक परिस्थितीत चाललें आहे हें ध्यानांत घेण्यास वर दिलेल्या माहितीचा उपयोग होईल.

स्फुट विचार

ब्रह्मदेशांतील मोहीम समाप्त

जपानचे पश्चिम पॅसिफिकमध्ये बळ प्रस्थापित झाले आणि त्याच्या योगाने रंगून पडले तेव्हा ब्रह्मदेशांतील ब्रिटिश व चिनी फौजांची कुचंबणा होणे अपरिहार्यच झाले. हिंदुस्थानचे ब्रह्मदेशाशी दळणवळण काय ते रंगून बंदराच्या मार्गांचे होणे शक्य आहे. शिवाय त्या देशांतील विमानगृहे जपानच्या हाती गेली व ब्रिटिश वैमानिक दळ पुरेसे नव्हते. रॉयल एअर फोर्स आणि अमेरिकन स्वयंसेवक विमाने ह्यांनी शत्रूवर वारंवार हल्ले करून त्यास सतावून सोडले आहे. तथापि, जनरल अलेक्झांडर ह्यांच्या हाताखालील ब्रिटिश व हिंदी फौजांस वहातुकीच्या साधनांच्या अभावी मोठ्या शौर्याने व चिकाटीने जपानचा त्यास घेरण्याचा प्रयत्न हाणून पाडावा लागला. समुद्राच्या मार्गांचे व थायलंडमधून शत्रूस सैनिकांच्या तुकड्या व लडाऊ सामुग्री आणणे सोयीचे होते. जनरल अलेक्झांडरची परिस्थिति ह्यांच्या उलट होती. हिंदुस्थानांतून खुष्कीने त्यांस मदत पोचणे चांगले रस्ते ह्या बाजूकडे नसल्याने अशक्य होते. अशा स्थितीत शत्रूशी लढत लढत हळुहळु माघार घेणे आणि त्याचा आपणांस घेरण्याच्या वेत विफल करणे हे अवघड काम जनरल अलेक्झांडर ह्यांस करावयाचे होते आणि ते त्यांनी आतां पुरे केले आहे. निबिड जंगलांतून त्यांनी आपली फौज हिंदुस्थानांत परत सुसंरूप आणली आहे. जनरल वेव्हल ह्यांनी ह्या फौजेचे धैर्य, चिन्तपणा इत्यादि गुणांचे नुकतेच स्तुतिपूर्ण वर्णन केले ते यथार्थ आहे. ब्रह्मदेशांतील नैसर्गिक परिस्थिति अनुकूल असती तर जनरल अलेक्झांडरच्या फौजेने तेथे युद्ध चालू ठेवले असते. पण यावसाळ्यापूर्वी ती फौज सुरक्षितपणाने हिंदुस्थानांत परत आणणे हेच दूरदर्शीपणाचे होते आणि ही कामगिरी यशस्वी रीतीने पार पाडण्यांत आली आहे. परत आलेले सैन्य थोड्या विश्रांतीनंतर पुन्हा सज्ज होऊन हिंदुस्थानच्या संरक्षणाच्या व ब्रह्मदेशावर फिरून जिंकण्याच्या कामी उत्कृष्ट रीतीने उपयोगी पडेल असा विश्वास जनरल वेव्हल ह्यांनी प्रकट केला आहे तो वाजवी आहे. ब्रह्मदेश आतां शत्रूस मोकळा झाल्याने हिंदुस्थानच्या रक्षणाची जबाबदारी वाढली आहे आणि तिच्या जाणीवेने आपण सर्व तयारी करित आहो असे आश्वासन त्यांनी दिले आहे.

हिंदुस्थानांत यांत्रिक सुधारणा

“ नडले म्हणजे नवीन उपाय सुचतात ” अशा आशयाची एक इंग्रजी म्हण आहे. तिळा अनुसरून सध्या युद्धाच्या तातडीच्या गरजा भागनावयाच्या असतां मामुली साधनांच्या मर्यादितपलीकडे जाऊन नवीन साधने शोधून काढण्याच्या प्रवृत्तीस उत्तेजन मिळत आहे ही समाधानाची गोष्ट आहे. हिंदुस्थान सरकारच्या पुरवठा खात्यांत उत्पादनाची कार्यक्षमता वाढवण्याच्या प्रश्नांचा विचार करण्यासाठी एक शाखा स्थापन झालेली आहे. तिच्याकडे कित्येक कल्पकानां यांत्रिक कार्यक्षमता वाढवण्याच्या आपल्या सूचना पाठवल्या असून त्यांपैकी काहीं अंमलांतहि आल्या आहेत. विमाने, चिलखती गाड्या, दारूगोळा, ही युद्धोपयोगी सामुग्री अधिक उपयुक्त, सोयीची व स्वस्त करता आली तर ते सर्वस्वी इष्टच आहे. उत्पादनाच्या कुतीची सुधारणा म्हणजे

सहज मिळणाऱ्या व स्थानिक अशा कच्च्या साधनांचा पुरवठा होणे व सध्या बाया जाणाऱ्या पदार्थांचा फायदेशीर विनियोग करता येणे इत्यादि संबंधांतली प्रगति होय. बाहेरून आणतां न लागतां, हिंदुस्थानांत उपलब्ध होणाऱ्या काही पदार्थांचा शस्त्रास्त्रांच्या बनावटीत उपयोग होऊ शकतो असे आढळून आले असून ह्याप्रमाणे त्वरित पुढे पाऊल पडेल तर इष्ट आहे. हिंदुस्थानांतील पोलादाचा पुरवठा वाढवून तो युद्धपूर्वच्या मानाने दुप्पट करण्यासाठी नवीन कारखान्यांची योजना अंमलांत आणण्याची घडाडी कुर्ही कारखान्यावर दाखवीत असून जरूर ती यंत्रसामुग्री बाहेरून आणण्याचे कामी त्यांस हिंदुस्थान सरकारचे सहाय मिळत आहे असे समजते. ही प्रवृत्ति अभिर्नदनीय आहे.

नाणे-बाजारांतली हालचाल

मुंबईच्या नाणे-बाजारांत गेल्या आठवड्यांत खेळत्या पैशाची विपुलता असलेली दिसून आली. ह्याचे एक लक्षण म्हणजे ट्रेझरी बिलांस आलेली वाढती मागणी आणि त्यांवर सुटलेला कमी व्याजाचा दर हे होय. हा व्याजाचा दर पूर्वीच्या आठवड्यांच्या मानाने आठ पर्यांनी उतरून दरसाल दरशेकडा १ रु. ३ आणे इतका झाला. बँकांकडे कॉलमनी व तीन महिने मुदतीच्या ठेवी अल्प व्याजाने येत आहेत. सरकारी ट्रेझरी बिलांची विक्रीहि मर्यादित करण्यांत आली आहे. पावसाळ्यांत व्यापारासाठी खेळत्या पैशाची आवश्यकता म्हणण्यासारखी असत नाही आणि आतां ह्या मंद व्यवहाराच्या मोसमास प्रारंभ होत असल्याची स्पष्ट चिन्हे आहेत. गेल्या महिन्याच्या मध्याचे सुमारास शेड्यूल्ड बँकांचे एकवटलेले आकडे पाहिले असतां ह्या मंद प्रवृत्तीची प्रचीति येते. बँकांच्या विनमुदत ठेवींत सवातीन कोटि रुपयांची वाढ झाली आणि त्यांनी दिलेल्या कर्जांत अडीच कोटींची घट झाली. म्हणजे एका बाजूने आंत पैसा अधिक आला आणि दुसऱ्या बाजूने तो कमी बाहेर गेला. युद्ध-खर्चाच्या वाढीबरोबर चलनाचा विस्तार हळुहळु सारखा होत आहे. गेल्या आठवड्याची ही वाढ ५ कोटि रुपयांची होती आणि त्याच प्रमाणांत हिंदुस्थान सरकारच्या रोख्यांमध्ये चलन निर्धित वाढ झाली. चलनाची एकूण रकम आतां ४६० कोटी रुपयांच्या घरांत गेली असून चलन निर्धितल्या स्टॉलिंग रोख्यांची किंमत २५१ कोटि रुपये आहे. रुपयांची रोकड २७१ कोटि रुपये आहे. चांदीच्या भावांत म्हणण्यासारखी चलबिचल झाली नाही आणि तो १०० तोळ्यांस ७७ ते ७८ रुपयांच्या दरम्यान राहिला. सोने जरा तेजीत होते आणि त्याचा भाव दर तोळ्यास ४९ रु. ६ आण्यांपर्यंत चढला. चांदी-सोन्याचे व्यापारी मुंबईस परत येऊन पुन्हा पूर्ववत् व्यवहार करू लागले आहेत असे ह्या चढीच्या भावांवरून दिसते.

बालनट साबूचा चित्रपट कंपनीशी करार

हॉलिवुडमध्ये प्रसिद्धीस आलेला हिंदी बालनट साबू ह्याचा युनिव्हर्सल ह्या अमेरिकन चित्रपट कंपनीशी करार झाला आहे, त्या अन्वये त्यास प्रत्येक आठवड्यास एक हजार डॉलर ह्या प्रमाणे वर्षांतून किमान ४० आठवडे प्राप्ती मिळेल. हा करार सात वर्षे मुदतीचा आहे.

पोड्यूसर गॅस प्लँट

पेट्रोल रेशनिंगमुळे पोड्यूसर गॅस प्लँटचा उपयोग वाढू लागला आहे व त्यास मागणी मोठ्या प्रमाणावर येत आहे. एकट्या मद्रास प्रांतांतच चार ते पांच हजार बसेसना व लॅन्ग्यांना गॅस प्लँटस बसविण्यांत आली आहेत. गॅस प्लँटसच्या बनावटीसंबंधाने कित्येक प्रांतिक सरकारांनी-तपशीलवार नियम केले आहेत. त्यांचा उद्देश प्लँटसची कार्यक्षमता उच्च दर्जाची रहावी हाच आहे.

पेट्रोलचे मानाने गॅस प्लँटची कार्यक्षमता ६०% असते तेव्हा इंजिन वगैरे उत्कृष्ट स्थितीत असणे अत्यावश्यक आहे. पातळी-वरील धावेस गॅस प्लँटची शक्ति पुरेशी पडते, परंतु उंच चढाचे वेळी गॅसमध्ये पेट्रोल मिसळणे जरूर असते. गॅस जितका थंड असेल तितकें उत्तम द्या हद्दीने प्लँटमध्ये फिल्टरिंगची व्यवस्था चांगली असावयास पाहिजे.

पोड्यूसर गॅस हा कोळशापासून केला जातो व त्यांत रास व इतर अशुद्ध द्रव्ये थोड्याकार प्रमाणांत रहातात. ही अशुद्धता शक्य तेवढी कमी करण्यासाठी उत्कृष्ट कोळशाची निवड व त्याचा पुरवठा करण्याची व्यवस्था प्रांतिक जंगल सार्ती करित आहेत. इंजिनमध्ये गॅस जाण्यापूर्वी तो अगदी शुद्ध झाला पाहिजे, ही गोष्ट प्लँट विकत घेतेवेळी प्रामुख्याने पाहणे जरूर आहे.

पेट्रोल पेंवजी पोड्यूसर गॅस वापरल्याने बसचा जळणाचा सर्व दर मैली १-७५ आणे कमी येतो, असा अनुभव आहे. दर महिन्यास बसची धाव २,००० मैल झाली तर ही बचत २४८ रुपयांची होईल. म्हणजे, गॅस प्लँटचा सर्व लवकरच भरून येईल.

काळजीचे दिवस आहेत !

**पाऊसकाळची तरतूद
मुंग्यासुद्धां करतात,**

**आणि बुद्धिमान मनुष्य मात्र
बेफिकीरीत मोठेपणा मानतो !**

परिणामः मागे राहाणारांच्या कपाळीं
दैन्य, दुःख, दारिद्र्य.

**आयुष्याचा विमा उतरून जीविताच्या सर्व
धोक्याविरुद्ध तजवीज करा.**

**वेस्टर्न इंडियाची पॉलिसी
म्हणजे संरक्षणाची अत्यंत खंबीर ढाल.**

चांगली तजवीज करा. आतां,
या क्षणीं पुढें वेळ जाईल;
क्षणाचाहि विलंब धोक्याचा.

**युद्धजन्य धोक्यासुद्धां सर्व
धोक्यांविरुद्ध**

पुणे शाखाः—
१७९, बुधवार,
लक्ष्मीरोड, पुणे २.

वेस्टर्न इंडिया

विमा कंपनी लिमिटेड, सातारा.

पॉवर अल्कोहोलचे उत्पादन

सध्याच्या युद्धपरिस्थितीत पेट्रोलचा पुरवठा अपुरा पडत असल्याकारणाने, मोटारसि लागणाऱ्या जळणाऱ्या पुरवठ्यांत भर घालणे आवश्यक झाले आहे. प्रोड्यूसर मॅसचा पेट्रोलचे जागी उपयोग आता सर्रास होऊ लागला आहे. पॉवर अल्कोहोल पेट्रोलचे ऐवजी वापरता येणे शक्य आहे व साखरेच्या कारखान्यांतील बाया जाणाऱ्या मोल्लेसेसपासून त्याचे उत्पादन करता येण्याजोगे आहे, परंतु त्या उत्पादनास लागणारी यंत्रसामुग्री अमेरिकेतून आणविली पाहिजे. ज्यांनी अशी यंत्रसामुग्री अगोदरच मागविली आहे अथवा ज्यांस ती मागवावयाची आहे, अशांस हिंदुस्थान सरकार शक्य ते सहाय करणार आहे; तेव्हा त्यांनी प्रांतिक सरकारामार्फत मध्यवर्ती सरकारास जरूर तो तपशील कळवावा. पॉवर अल्कोहोलचे कारखाने कोठे स्थापन करावयाचे, हे निश्चित करतांना वेगवेगळ्या प्रकारची मिश्रणे एकाच केंद्रांत होणार नाहीत, ह्याविषयी दक्षता बाळगली पाहिजे.

टिव्हेचर्सचे तारण

कलकत्ता कॉर्पोरेशन, कलकत्ता इन्व्हेस्ट ट्रस्ट व कलकत्ता पोर्ट ट्रस्ट यांनी काढलेली टिव्हेचर्स कर्जास तारण म्हणून आपल्या अर्जाबरोबर पाठविण्यांत येऊ नयेत, असे एक सच्युलर इंपीरिअल बँकेने कलकत्ता येथील बँकांकडे पाठविले आहे. ही टिव्हेचर्स बाजारात सत्वर विकली न जाण्याचा संभव आहे, ह्या दृष्टीने इंपीरिअल बँकेने हे सच्युलर काढले असावे; तथापि त्यांची खरेदी-विक्री मोठ्या प्रमाणावर होते व ट्रस्ट, सिव्हरिटीजमध्ये त्यांची गणना होते ही गोष्ट दृष्टीआड करून घ्याव्या नव्हती. तेव्हा रिझर्व्ह बँकेने ह्या संबंधांत स्पष्ट सुलासा करावा, अशी तिला बंगाल नॅशनल चेंबर ऑफ कॉमर्सने विनंती केली आहे.

एक मोठी विमा कंपनी

१८६५ साली सन लाइफ अॅशुरन्स कंपनी ऑफ कॅनडाची स्थापना झाली, तेव्हापासून आतापर्यंतच्या प्रदीर्घ काळांत कंपनीची प्रगति अखंड व अविरत चालू आहे हे आयुर्विम्यामुळे मिळणाऱ्या खंबीर संरक्षणाचे बिनचुक व निश्चित निदर्शक आहे. सन लाइफ ऑफ कॅनडाच्या वहा लाखांपेक्षा अधिक विमेदारांस निश्चित सुरक्षितपणा प्राप्त करून देणाऱ्या आयुर्विम्याच्या सहकारी तत्त्वांची दृढताहि त्याने सिद्ध होते.

१९४१ साली कंपनीने २४,१९,००,००० रुपयांपेक्षा अधिक रकम विमेदारांस व त्यांचे कुटुंबीयांस दिली. कंपनीच्या पहिल्या पॉलिसीपासून आजतागायत तिने ४,०४,९५,००,००० रुपये वाटले आहेत. ५१,२४,००,००० रुपयांचे विम्याचे नवे काम तिने ह्यावर्षी पुरे केले, म्हणजे एकूण चालू कामाचा आकडा ८,१४,१७,००,००० रुपयांवर गेला. कंपनीची एकूण जिद्दगी आता २,७२,७४,००,००० रुपयांची आहे.

सन लाइफचे विस्तृत कार्यक्षेत्र आणि तिच्यातफे काम करणारांचा उच्च दर्जा व त्यांची उत्कृष्ट लायकी ह्यांचेमुळे विमेदारांच्या हितासंबंधाचे तत्परतेने, हुशारीने व कार्यक्षमतेने रक्षण होते.

पी. व्ही. लाड,

युनिट ऑर्गनायझर फॉर डेकन,
लक्ष्मीरोड, पुणे २.

Sun Life of Canada
HEAD OFFICE MONTREAL

(Incorporated in Canada in 1865 as a Limited Company).

A LEADER IN PUBLIC SERVICE

FERGUSSON COLLEGE, POONA

Opens on 20th June 1942. Students should apply to the Principal in time for admission (both to the classes and to Hostel) on prescribed forms with the necessary fee. There is accommodation for 56 students in the Women's Hostel. Details will be found in the prospectus supplied free on request. Admissions will be granted on working days (12 noon to 3 p.m.).

G. S. MAHAJANI,
Principal.

THE WILLINGDON COLLEGE, SANGLI.

Reopens for the academic year on 20th June 1942. The registration of names will commence on 6th June. The College provides for instruction in the Arts and Science Courses in the first two years, for B.A. Degree courses Pass & Honours, and for Postgraduate instruction. About a hundred seats are available in the College Hostels. Healthy surroundings, inexpensiveness and efficiency are the special features of the college.

The tuition fees are Rs. 60 per term, and the room rent per term is Rs. 12 for a double room and Rs. 15 for a single room. Further information can be had on application.

Separate accommodation for lady students is available in the Sakhubai Gokhale Hostel on the College premises.

V. K. GOKAK,
Principal.

DECCAN INSTITUTE OF COMMERCE, POONA

(RECOGNISED BY GOVERNMENT)

Opens for the 1942-43 Session on Thursday the 25th June 1942.

Students coached up for the following examinations :

1. Government Diploma in Commerce (G.D.C).
2. D. Com. Diploma of the Indian Merchants' Chamber, Bombay, in specialised Company Secretarial Banking, Insurance, Accountancy and Business Organisation.
3. London Chamber of Commerce.
4. The Indian Institute of Bankers' (for Bank employees only).
5. R. A. (1st Part) for Graduates only.
6. G. D. C. & A. for Graduates only.

Special arrangements in SHORTHAND AND TYPEWRITING. Highly qualified and experienced staff. Admission upto 15th July. For particulars see personally or apply to:

592/3 Budhwar Peth,
Opp. New English School, } S. H. DHUPKAR,
Poona. } Secretary.

विमेदार नि हवाई हल्ला

शत्रु राष्ट्राकडून हवाई हल्ला अगर तत्सम उपद्रव चापासून बिन-लढाऊ नागरिकांच्या जीविताला बेगान्या धोक्याचा समावेश विमा पॅलिसीच्या अटीत होतो काय व त्यासाठी जादा प्रिमिअम मरावा लागेल काय ! असा प्रश्न साहजिकच नागरिकांमध्ये वर्चिला जात आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीच्या

विमा पॅलिसीमध्ये हवाई हल्ल्यामुळे जीविताला होणाऱ्या अपायाचा अंतर्भाव होतो त्याकरिता जादा प्रिमिअम नाही.

तरी विलंब न लावता—

तुमच्या नि तुमच्या आत्तेष्टांचा विमा

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीतच उतरा.

अध्यक्ष—श्रीमंत सरदार जगन्नाथ महाराज पंडित
माहितीपत्रकें विनामूल्य पाठवूं

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि. } वि. ह. देशमुख, बी. ए.
लक्ष्मी रोड, पुणे २ } जनरल मॅनेजर

महायुद्ध दारुशी आले

परदेशी औषधें

डुर्मिळ व महाग झालीं

पण

भिण्याचें कारण नाही !!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्याने तयार केलेली

- रक्तवर्धक,
- उपनाह,
- बालजिवन,
- कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेंट, स्टॅटर्ड व लोकप्रिय औषधें सात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टर्सहि वापरुं लागले आहेत. ★

दरसाल बिनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे शेअर्स व औषधें मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे २.

हे पत्र पुणे, वेठ बाबुदास व. नं. ११५११ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. विठ्ठल इरि बंधे, घांती छापिले व रा. श्रीपाद रामन काळे, बी. ए., घांती 'दुर्गाभिवास,' बाबुदास, व. नं. १२४११३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.